

**MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA PEDAGOGIK
JARAYONLARNI TASHKIL QILISH, BOSHQARISH VA
NAZORAT QILISH JARAYONLARI**

Rabbimova Shaxnoza Soyib qizi

Oriental Universiteti Ta'lim menejmenti magistranti

e-mail: rabbimova2017@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonlarni qay tarzda tashkil qilinishi, boshqarilishi va nazorat qilishi haqida bayon qilingan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik jarayonlarni boshqaruv samaradorligini oshirish uchun taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar; boshlanang'ich bo'g'in, aloqa, maktabgacha ta'lim tashkiloti, raxbar, xodim, menejment, boshqaruv tizimi, pedagogik jarayon, nazorat.

Uzliksiz ta'limning barcha bo'g'inlari bilan mustahkam aloqa va uzviy bog'liqlikni olib boruvchi boshlang'ich bo'g'in bu maktabgacha ta'lim tizimidir. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimi 2030-yilgacha rivojlanish bo'yicha 2019 yil 8 may PQ-4312-son konsepsiyasiga muvofiq Maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagogik jarayonlarini takomillashtirishga qaratilgan vazifalarni belgilanganligi ushbu maqolaning dolzarbligiga misol bo'la oladi.

Maktabgacha ta'lim bola shaxsini maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'llanadigan davlat talablariga muvofiq, jismoniy, ma'naviy va intellektual jihatdan maktabda o'qishga tayyorlashni nazarda tutadi.

Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning barcha bo'g'inlari bilan mustahkam aloqa va uzviy bog'liqlikda olib boriladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida» 2018 yil 30 sentyabrdagi PQ-3955-son qaroriga muvofiq, shuningdek, maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sog'lom, faol, to'laqonli, jamiyatga moslashgan bola shaxsini shakllantirish, o'sishida turli nuqsonlari bo'lgan bolalarni, shuningdek reabilitatsiya qilish va sog'lomlashtirishga muhtoj bolalarni o'qitish, tarbiyalash va integratsiya qilish uchun qulay muhit yaratish maqsadida umumiy tipdagi davlat va nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari to'g'risidagi nizom, maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi qisqa muddatli guruhlar to'g'risidagi nizom, ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlari va qo'shma tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotlari to'g'risidagi nizom hamda bolalarni ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlariga va qo'shma tipdagi maktabgacha ta'lim tashkilotlariga yo'llash bo'yicha tibbiy-psixologik-pedagogik komissiya to'g'risidagi nizom tasdiqlandi.

Quyidagilar maktabgacha ta'lim tashkilotining maqsadlari hisoblanadi:

- bolaning ta'lim olishga bo'lgan huquqini amalga oshirishni ta'minlash;
- bolaning jismoniy, aqliy va ma'naviy kamolotini saqlash va mustahkamlash;

- umumta’lim tashkilotlarida bolaning jamiyatga moslashishini va ta’lim olishni davom ettirishga tayyorligini ta’minlash.

Maktabgacha ta’lim tashkiloti maktabgacha ta’limga qo’yiladigan davlat talablariga muvofiq bolalarni tarbiyalashni, o’qitishni, ularga qarab turishni, ularni parvarishlashni va sog’lomlashtirishni ta’minlaydi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotidagi ta’limning mazmun-mohiyati O’zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi tomonidan tasdiqlangan Maktabgacha ta’lim davlat ta’lim dasturi asosida ishlab chiqilgan ta’lim dasturida belgilab beriladi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotidagi ta’lim-tarbiya jarayoni mashg’ulotlarning yillik, kalendar-mavzuli rejaları va jadvali bilan tartibga solinadi.

Maktabgacha ta’lim tashkiloti «Ta’lim to’g’risida»gi O’zbekiston Respublikasi Qonuniga, ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo’yiladigan davlat talablariga va boshqa qonun hujjatlariga muvofiq ta’lim berish va tarbiyalash shakllari, vositalari va usullarini tanlaydi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotida ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning asosiy shakli o’yin hisoblanadi. Har bir yosh guruhidagi mashg’ulotlar, o’yinlarning har kungi soni, davom etadigan davri va izchilligi maktabgacha ta’lim tashkilotining o’quv rejasida belgilab beriladi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotining ishlash tartibi va bolalarning unda bo’lish vaqti uning ustavi va muassisning qarori bilan belgilanadi. Maktabgacha ta’lim tashkilotidagi o’quv yili joriy yilning 2 sentyabridan keyingi yilning 31 mayigacha bo’lgan davrni, yozgi sog’lomlashtirish davri joriy yilning 1 iyunidan 31 avgustigacha bo’lgan davrni o’z ichiga oladi. Maktabgacha ta’lim tashkilotida bolalarga ta’lim berish va tarbiyalash «Davlat tili to’g’risida»gi O’zbekiston Respublikasi Qonuniga muvofiq davlat tilida va boshqa tillarda olib boriladi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim-tarbiya jarayonlari (1.1) rasm

Ko‘rib turganimizdek maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida ta‘lim-tarbiya jarayonlari ikki xil ko‘rinishda olib boriladi. Ushbu jarayonda uslubchi, o‘qituvchilar, tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar ishtirok etadi.

Pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish mazmun-mohiyatiga ko‘ra keng qamrovli bo‘lib, maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida tashkil etiladigan barcha shakllardagi ta‘limtarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lgan, shuningdek, tarbiyalanuvchilar shaxsiga bevosita ta‘sir ko‘rsatuvchi jarayonlarni tashkil etish va uni boshqarish yo‘nalishida barcha subyektlarga tegishli funksional vazifalarni amalga oshirish jarayonlarini ham qamrab oladi. Ya‘ni maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish deganda tarbiyalanuvchilar uchun maxsus tashkil etiladigan ta‘limtarbiya jarayonlari bilan bir qatorda, tarbiyalanuvchilarda shaxsiy sifatlar shakllanishida muhim ahamiyat kasb etuvchi tarbiyaviy munosabatlar jarayonlari, pedagogik tajriba-sinov, pedagogik amaliyot, tarbiyachilar uchun tashkil etiladigan uzluksiz malaka oshirish jarayonlarini tashkil etish va boshqarish ham tushuniladi. Shunday ekan, maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish tushunchasi ham keng qamrovli bo‘lib, mazkur tushuncha o‘z ichiga maktabgacha ta‘lim tashkiloti rahbarlari va tarbiyachilar tomonidan bajariladigan funksional vazifalarning bajarilishini, ya‘ni pedagogik jarayon ishtirokchilariga zaruriy va yetarli shart-sharoitlarni yaratish, ularning faoliyatini tashkil etish, muvofiqlashtirish, nazorat qilish, tahlil qilish va obyektiv baholash, shuningdek, mazkur jarayonning samaradorligini ta‘minlashga xizmat qiluvchi vositalarni tanlash, o‘quv-metodik manbalar tayyorlash, yangi pedagogik va xborot texnologiyalari bilan ta‘minlash kabi bir qator vazifalarni ham amalga oshirilishini qamrab oladi.

Demak, maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish tushunchasining mazmun mohiyatini kengroq tushunib olishimiz uchun tashkil etish va boshqarish tushunchalarining mazmun-mohiyatini kengroq tahlil qilishimiz zarur hisoblanadi. Menejment va ta‘lim menejmenti nomli qo‘llanma va adabiyotlarda rejalashtirish, tashkil etish, nazorat qilish va boshqarish kabi tushunchalar funksiyalar sifatida, ya‘ni boshqaruv funksiyalarining asosiy turlari sifatida talqin qilinadi.

Maktabgacha ta‘lim tashkiloti direktori tomonidan ta‘lim-tarbiyaviy (rivojlantirish markazlari va umumiy guruh bo‘lib ishlash), pedagogik jarayonlar (faoliyatlar)ni kuzatishning oylik taqsimoti”ga ko‘ra oylik rejada ta‘lim-tarbiyaviy jarayonlarni kuzatish rejasini tuzadi. Mazkur bo‘limda tashkilotda bolalarning kun davomidagi barcha faoliyat turlari (ertalabki qabul, ertalabki soat, markazlardagi ta‘limiy va mustaqil jarayonlar, sayrlar, ovqatlantirish, uyqu va kunning ikkinchi yarmida tashkil etiladigan faoliyatlar)ni kuzatish tahlili olib boriladi. Bunda tashrif mazmuni oldindan belgilangan aniq maqsad asosida olib boriladi. Maktabgacha ta‘lim tashkiloti direktori kuzatuv jarayonida guruhda bolalarning ta‘lim-tarbiyaviy, o‘yin, mehnat faoliyatlarini tashkil etishdagi tarbiyachilar ishining sifatini; bolalarning dastumining turli bo‘limlari bo‘yicha egallagan bilim, ko‘nikma va malakalarini kuzatishi, tahlil qilishi,

tarbiyalanuvchilam ing xulq-atvor madaniyati, madaniy-irodaviy sifati, jamoada o‘zini tutish ko‘nikmalarini egallaganliklari kabilami aks ettirishlari nazarda tutiladi. Tahlilga ko‘ra pedagogning ishidagi ijobiy va kamchiliklami qayd etish, kamchiliklami bartaraf etish yuzasidan tavsiyalami beradi. Maktabgacha ta’lim tashkiloti direktori tomonidan beriladigan xulosa va tavsiyalar tarbiyachiga tanishtirilib, tarbiyachining tanishganligi haqidagi imzosi bilan yakunlanadi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotining metodisti yillik ish rejasiga ko‘ra, guruhlarda o‘tkaziladigan nazorat ishlarini tashkil etish va tashkilotning pedagogik kengashlarida muhokama qilish vazifasini amalga oshiradi. Tashkilotning yillik ish rejasiga ko‘ra nazorat qilishning frontal yalpi, mavzuli va qiyosiy turlaridan foydalaniladi. Nazorat ishlari tashkilot direktorining buyrug‘i asosida nazorat o‘tkazish bo‘yicha aniq muddati ko‘rsatilgan holda ishchi guruhi tomonidan amalga oshiriladi. Ishchi guruh tarkibiga metodist, hamshira, xo‘jalik mudiri, psixolog hamda shaxsiy va kasbiy kompetentligi yuqori bo‘lgan pedagoglar kiritiladi. Ular soni umumiy hisoblaganda toq bolishi kerak.

Nazorat qilishning frontal yalpi, mavzuli va qiyosiy turlaridan foydalaniladi. Frontal-yalpi nazoratda guruhlar; faoliyatining barcha yo‘nalishlari atroflicha tekshiriladi. Bunday tekshiruvda tarbiyachining ish faoliyati, guruhlarda ta’lim-tarbiya jarayonini zamonaviy yondashgan holda tashkil etilishi, bolalarni maktab ta’limiga tayyorlash uchun yaratilgan shart-sharoitlar, bolalarning rivojlanishi va maktab ta’limiga tayyorgarlik darajasi (kuzatish asosida), guruhning

sanitar-gigiyenik hamda moddiy-texnik bazasi, ota-onalar hamda kuzatuv kengashi bilan hamkorlikda olib borilayotgan ishlarning holati o‘rganiladi. **Mavzuli nazorat** - tarbiyachining rejada belgilangan mavzu asosida ta‘lim tarbiya jarayoniga yondoshuvini o‘rganishni nazarda tutadi. Ishchi guruh ma‘lum bir yo‘nalish bo‘yicha ta‘lim-tarbiya jarayonini tashkil etish sifatini bajarilishi nazorat qiladi.

Qiyosiy nazorat-guruhlar aro qiyosiy-tahlil o‘tkaziladi. Demak, xulosa o‘rnida shuni aytish joizki bugungi kunda olib borilayotgan pedagogik tadqiqotlarda pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarish g‘oyalarini har tomonlama, turli nuqtai nazardan o‘rganish va tahlil qilish yo‘nalishlarida turlicha yondashuvlar mavjud. Shuningdek, olib borilgan tadqiqotlarda pedagogik jarayonlarning samaradorligini ta‘minlash yo‘nalishlarida ham turlicha yondashuvlarni ilmiy asoslashga bir qator harakatlar bo‘lgan.

Bizning fikrimizcha, maktabgacha ta‘lim tashkilotida tashkil etiladigan barcha shakllardagi faoliyatlar va tarbiyaviy munosabatlar jarayonlarini tashkil etish va boshqarishning samaradorligini oshirish uchun avvalambor personalni to‘g‘ri tanlay olish va joy-joyiga to‘g‘ri taxsirlash boshqarilayotgan tashkilotning boshqarilish samaradorligini oshiradi va pedagogik jarayonlarning sifatli olib borilishini taminlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR;

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Maktabgacha ta‘lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida» 2018 yil 30 sentyabrdagi PQ-3955-son qaroriga
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 13 maydagi «Maktabgacha ta‘lim tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi 391-son qaroriga asosan tasdiqlangan “Umumiy tipdagi davlat va nodavlat maktabgacha ta‘lim tashkilotlari to‘g‘risida”gi Nizom
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining «Maktabgacha ta‘lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida» 2018 yil 30 sentyabrdagi PQ-3955-son qaroriga
4. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta‘lim vazirligining 2018 yil 7 iyuldagi 4-sonli hay‘at yig‘ilishi qarori bilan maktabgacha ta‘lim tashkilotlari uchun “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi
5. Djurayev R.X., Turg‘unov S.T. Ta‘lim menejmenti. Toshkent. «Vorish-nashriyot» 2006 yil, 266 bet
6. Управление педагогическим персоналом в дошкольной образовательной организации [Текст] : учеб.-метод. пособие / М.Л. Семёнова. – Челябинск : Изд-во ЗАО «Библиотека А. Миллера», 2019. – 120 с.
7. МТТ директор ish hujjatlari [Matn]: amaliy qo'llanma./M.Rustamova va boshq.-Toshkent. Evrika nashriyot-matbaa uyi, 2021 -144b
8. Pedagogika fanlar bo‘yicha falsafa doktori Nazirova Go‘zal Malikovnaning “Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida pedagogik jarayonlarni takomillashtirish”doktorlik dissertatsiyasi,2019 yil